

Eduardo Galeano: el terrissaire insubmís de la memòria

Qui coneix Eduardo Galeano? Dos anys després de la mort de l'escriptor i periodista uruguaià (Montevideo, 1940-2015), la seva imatge de vell savi i tranquil, popularitzada a finals dels anys noranta, segueix eclipsant la complexitat d'una vida intrèpida i vibrant, marcada en bona mesura pels nou anys d'exili a Catalunya. Referent indiscutit de l'esquerra antiglobalització, la seva extensa obra és una lluita contínua per unir les memòries individual i col·lectiva com a eina de resistència.

Jordi de Miguel

Il·lustració: JORDI BORRÀS

“A orillas de otro mar, otro alfarero se retira en sus años tardíos. Se le nublan los ojos, las manos le tiemblan, ha llegado la hora del adiós. Entonces ocurre la ceremonia de la iniciación: el alfarero viejo ofrece al alfarero joven su pieza mejor. Así manda la tradición, entre los indios del noroeste de América: el artista que se va entrega su obra maestra al artista que se inicia. Y el alfarero joven no guarda esa vasija perfecta para contemplarla y admirarla, sino que la estrella contra el suelo, la rompe en mil pedacitos, recoge los pedacitos y los incorpora a su arcilla.”

‘Las palabras andantes’ (1993)

9 d'octubre, 1984. Rere l'onatge nocturn, hi ha un esquinc, una convulsió de la matèria: estrèpit de claus, corredisses, cops secs de porta. **Eduardo Germán María Hughes Galeano**: pacient, 44 anys, nacionalitat uruguiana. Arriba de matinada a l'Hospital de Sant Pau provinent del seu domicili a Pineda de Mar. Forts dolors al pit i estat nerviós. Diagnòstic: infart de miocardi. Prenyat d'absències i futur, el cor ha dit prou a pocs mesos de posar fi a l'exili, però ell no s'atura. Tres dies després, mentre es recupera al llit, demana l'esborrany del llibre amb què està tancant un cicle de

reconstrucció personal i literària. El llibre és el tercer volum de “**Memoria del fuego**”, un extens mosaic de vinyetes, líric i documental, on la història i el mite es rebel·len contra el destí atàvic del continent americà.

15 de juny, 1995. Eduardo Germán María Hughes Galeano ja és l'Eduardo Galeano que tothom coneix. Per això l'han convidat a impartir un curs a la Stanford University (EUA), al cor de la bèstia. Perquè, amb desenes d'edicions i traduccions al darrere, ‘**Las venas abiertas de América Latina**’ (1971) ja és un clàssic entre els assaigs que dissecionen el model econòmic imperant, i perquè la trilogia “**Memoria del fuego**” (1982, 1984, 1986) ha consolidat una narrativa única, bastida de petits altars dedicats a la memòria. Malgrat tot, Galeano lluita contra el clixé. Així li ho fa saber aquell estiu al professor de la universitat, i antic company al setmanari ‘**Marcha**’, **Jorge Ruffinelli**. “No quiero que esta conversación sirva para encasillarme todavía más como escritor «político», que es el modo que tiene la gente de abaratarme”. Tot seguit, deixa anar un llarg monòleg per defensar la seva pretesa indefinició (“Creo que la voz humana, cuando es verdadera, se desenjaula sola”). I parla dels dubtes amb què va escriure ‘Las venas abiertas’ i la conversa rodola cap a la seva gran fixació, la memòria. Aleshores torna a parlar de la tradició indígena del nord-oest d'Amèrica, segons la qual els terrissaires novells fan esclatar la millor obra dels seus mestres per incorporar-ne els bocins a la seva terrissa. “Esa es la memoria en la que yo creo. Porque para los navegantes con ganas de viento, la memoria no es un puerto de llegada sino un punto de partida. Un lugar desde el cual uno viaja emprendiendo la aventura de la transformación de la realidad”.

Com la seva obra, la terrissa d'Eduardo Galeano està feta de paraula, de memòria i de resistència. I també de mort vençuda. La de Pineda no va ser la primera.

Hi ha un periodista a la llista negra (Buenos Aires, 1976)

“El sistema que programa la computadora que alarma al banquero que alerta al embajador que cena con el general que emplaza al presidente que intima al ministro que amenaza al director general que humilla al gerente que grita al jefe que prepotea al empleado que desprecia al obrero que maltrata a la mujer que golpea al hijo que patea al perro.”

‘Días y noches de amor y de guerra’ (1978)

1. Fa un any que les amenaces duren, però ara, amb el cop d'Estat en marxa a l'Argentina, els col·laboradors de la revista ‘**Crisis**’, que Eduardo Galeano dirigeix, són oficialment una amenaça. El 5 de maig de 1976 desapareix l'escriptor **Haroldo Conti**. Al juliol, Galeano i el seu company **Vicente Zito Lema** aprofiten la visita al departament de censura del nou Govern militar per preguntar per ell:

—Lo han secuestrado y no se sabe nada. ¿Por qué no nos permiten publicar la noticia? La prohibición puede prestarse a interpretaciones torcidas...

—¿Tienen alguna queja de nosotros? —els responen. Los hemos tratado siempre con corrección. Pero les advertimos. Este país está en guerra, y si nosotros nos encontráramos en otro terreno, el trato sería bien distinto.

Galeano toca el genoll del seu company.

—Vamos, Vicente, que se hace tarde.

Plantats al bell mig de la Plaza de Mayo, el silenci cau sobre les despulles invisibles del seu amic. Cal fugir per sobreviure.

2. Entre carns i vins en una cantina de Montevideo, al desembre de 1972 Eduardo Galeano havia acceptat la proposta d'instal·lar-se a Buenos Aires per dirigir 'Crisis', una nova publicació que havia de dur aire fresc al panorama mediàtic del país veí. El nom esqueia als temps. Feia mesos que l'Uruguai estava aplanant el seu propi camí cap a la dictadura amb l'augment de la repressió i la detenció dels líders del Movimiento Nacional de Liberación-Tupamaros (entre els quals **Pepe Mujica**). A l'Argentina, tot i que l'anunci d'eleccions obria les portes a l'esperança i al retorn de l'enyorat president proscrit, **Juan Domingo Perón**, les forces reaccionàries no trigarien a massacrar la dissidència revolucionària. A Galeano el coneixien a l'una i l'altra banda del Riu de la Plata. Malgrat que les vendes encara no eren massives, el seu llibre 'Las venas abiertas de América Latina' havia posat el seu nom en boca d'uns lectors que, sobretot, el recordaven per la seva col·laboració al setmanari uruguaià 'Marcha'. És difícil de trobar en el segle XX una publicació més influent entre l'esquerra llatinoamericana. 'Marcha' era un laboratori de pensament crític, una revista de qualitat que, sota la direcció de **Carlos Quijano** —un dels màxims referents en l'obra de Galeano—, pretenia impulsar un socialisme autòcton amb les millors plomes del moment: **Juan Carlos Onetti, Idea Vilariño, Mario Benedetti, Gabriel García Márquez, Julio Cortázar, Rodolfo Walsh...** El setmanari es dedicava a "cuestionar certezas, arrancar máscaras y alborotar avisperos", dirà Galeano a 'Bocas del tiempo'. Ho feia des d'un país on, aparentment, no hi havia màscares ni vespers. L'Uruguai de la seva joventut dormia el son de l'autocomplaença.

3. "A la hora de la siesta, presos en el cuarto, mi hermano y yo estábamos alertas a las voces de la calle, que nos llamaba. En aquellos tiempos la ciudad tenía otra música: escuchábamos los cascos de los caballos del carro del hielo y la siringa del afilador de cuchillos, y después iban pasando el triángulo del barquillero, el pregón del vendedor de helados y el organillo de la cotorrita de la suerte, que adivinaba los destinos con el pico." Com el país, als anys quaranta la casa respira el melancòlic record de temps pròspers. Eduardo Germán María Hughes Galeano era el primer fill d'una família de classe alta vinguda a menys, que tenia una part de les arrels en l'atzarosa vida d'un comerciant gal·lès. **Richard Hughes** havia arribat a Montevideo el 1829, quan l'Uruguai encara no es deia Uruguai. Amb el pas dels anys, però, les seves riqueses havien seguit el mateix camí que el país, abandonat a la sort del mercat mundial després de perdre el favor de la Gran Bretanya. Eduardo Galeano seria educat en una escola anglesa: A classe, laïcitat; a casa, fervor catòlic. Els fornits jugadors del club Nacional i la imatge de Jesús convivia a la paret del seu llit. El nen volia ser futbolista o capellà.

4. Als 13, Déu falta a la cita. Galeano el perd, diu, però la cerca "mig desesperada" de respostes a certs interrogants continua latent a l'adolescència. Per això combina la precoç entrada al món laboral amb la militància a les joventuts socialistes. "Yo empecé a trabajar y a militar por una doble necesidad", dirà en una entrevista. "Por un lado, el desafío a una realidad en la cual yo no lograba reconocermé y que quería cambiar. Era una realidad que yo quería cambiar no tanto desde el punto de vista de la miseria, porque el Uruguay en esos años no tenía miseria... pero era una sociedad incapaz de aventura, incapaz de intensidad, de una mediocridad repulsiva, ganada por el conformismo. Y por otro lado, era una necesidad íntima de sustitución de dios."

Una tarda grisa, Galeano abandona el banc on ha treballat el darrer lustre per no tornar-hi mai més. Amb 21 anys accepta una feina com a responsable de l'àrea de publicacions de la Universitat de la República i es bolca en l'escriptura.

Té inquietuds. Té pressa.

5. Als 14, dibuixant de vinyetes polítiques al diari '**El Sol**', del Partit Socialista de l'Uruguai; als 20, cap de redacció de 'Marcha'; als 24, director del diari '**Época**'. Als 23, viatja a la Xina per publicar un llibre de cròniques; als 24, entrevista el **Che Guevara** a Cuba; als 27, els líders de la guerrilla a Guatemala; als 31, publica 'Las venas abiertas de América Latina'; als 34, funda la revista '**Crisis**'.

També escriu ficció: als 23, publica la novel·la '**Los días siguientes**'; als 27, el recull de contes '**Los fantasmas del día del león y otros relatos**'; als 33, '**Vagamundo**'; als 35, '**La canción de nosotros**'.

I, amb tot, hi ha dubtes. Als 30, Galeano és un cúmulo de por i de dolor, un home en constant lluita amb si mateix en cerca de respostes. "Me había pasado la vida diciendo adiós. ¿Qué ocurría conmigo?", es pregunta set anys després des de l'exili català. "Muchas veces había llegado a convencerme de que ese oficio solitario no valía la pena si uno lo comparaba, pongamos por caso, con la militancia o la aventura. Había escrito y publicado mucho pero me habían faltado huevos para llegar al fondo de mí y abrirme del todo y darme."

Al fons hi arriba una nit del 1971 davant la costa veneçolana de Macuto. Galeano, que havia viatjat fins a la selva de Guaniamo per escriure sobre la febre dels diamants, es recupera de la mort fiblada per la malària. Fet un drap sobre la sorra, es pessiga i riu. Les cames i les dents tremolen. Ell, ja no.

6. "Aquella noche me di cuenta de que yo era un cazador de palabras. Para eso había nacido. Ésa iba a ser mi manera de estar con los demás después de muerto y así no se iban a morir del todo las personas y las cosas que yo había querido."

Finestra sobre la mort vençuda

Montevideo, 1959. Casat i amb 19 anys, se sent sol i sense respostes. Sense Déu. ¿Escrivint podrà alliberar la "mala bèstia" que li ha crescut a dins? Ho prova. Escriu una paraula, una frase i esborra. Després crema fotos i papers, fuma, plora, escull un hotel: ha comprat barbitúrics com per matar un cavall. Al cap d'uns quants dies, es desperta del coma profund i ho decideix: abandona el nom Giús d'aquell vell gal·lès i passa a firmar com a Eduardo Galeano. Perquè ell és un altre i els nounats mereixen un altre nom.

Celebració de la vida (Pineda de Mar, 1984)

"Plan de exterminio: arrasar la hierba, arrancar de raíz hasta la última plantita todavía viva, regar la tierra con sal. Después, matar la memoria de la hierba. Para colonizar las conciencias, suprimirlas; para suprimirlas, vaciarlas de pasado. Aniquilar todo testimonio de que en la comarca hubo algo más que silencio, cárceles y tumbas. Está prohibido recordar. Se forman cuadrillas de presos. Por las noches, se les obliga a tapar con pintura blanca las frases de protesta que en otros tiempos cubrían los muros de la ciudad. La lluvia, de tanto golpear los muros, va disolviendo la pintura blanca. Y reaparecen, poquito a poco, las porfiadas palabras."

'Días y noches de amor y de guerra' (1978)

"Y yo creo que cuando la memoria es convocada con la necesaria energía de hermosura, ella vuelve a ocurrir, ella vuelve a ser. El pasado ocurre mientras uno lo cuenta, ¿no?"

L'edifici és un bloc ondulat de color verd pastís, una mena de Pedrera dels pobres a cent metres de la platja. Després de passar pel Brasil i per Alemanya, al setembre del 1976, Eduardo Galeano, la seva tercera esposa, **Helena Villagra**, i la filla d'aquesta, Mariana, s'instal·len al número 11 del carrer d'Isaac Albéniz, al barri obrer del Poblenu de Pineda de Mar. La casa l'han aconseguit gràcies a les gestions del cofundador de l'editorial Laia, **Josep Verdura**. És un àtic humil d'estances minúscules, però Galeano no necessita més.

Aquí, lluny de la mort i del tragí de 'Crisis', l'escriptor troba un ritme inèdit on fer germinar la seva obra. Les paraules obstinades reapareixen, el treball és constant. Només alguns mesos després d'arribar-hi, publica un seguit d'entrevistes amb **Raimon** ('**Conversaciones con Raimon**', 1977); però és un any més tard, amb '**Días y noches de amor y de guerra**' (1978), quan l'escriptura comença a prendre la forma que el farà reconeixible. El llibre és una descàrrega, un recompte fragmentat de les cicatrius que ha deixat enrere: Galeano torna a passar pel cor el dolor i la ràbia, però també hi deixa entrar la llum amb petites vinyetes de quotidianitat i d'esperança.

A Pineda (ell parla de Calella, per la major proximitat de la casa), Galeano també revisa i amplia 'Las venas abiertas de América Latina'. Li consta que el llibre, aquella impugnació a mig camí de la crònica i l'assaig històric, ha estat una "eina bastant útil" en la denúncia del sistema econòmic i cultural que perpetua la injustícia al seu continent, però creu que els set anys transcorreguts des de la primera edició requereixen una nova mirada. Durant aquest temps, les dictadures han arrasat l'herba. **Allende** ha caigut; Cuba ha resistit.

"No soy historiador", insisteix el 1983, recordant les noranta nits en què va escriure el llibre. "Soy un escritor con la obsesión de la memoria." A Catalunya, l'obsessió s'encarrila. Galeano va i ve amb tren, de Barcelona a la vida austera. Menja per dinar poc o res, concentrat en la feina. La festa del paladar es convoca a la nit.

L'escriptor uruguaià sempre duia a sobre una llibreta de la mida d'un didal i un bolígraf / JORDI DE MIGUEL

"Jo crec que el vam atraure amb les 'morcillas' de Teruel". I esclaten a riure. El somriure és la forma que el record ha pres al pis d'Arenys de Mar on tantes vegades el van rebre. **Pilar Royo** i **Antonio Doñate** havien conegut Eduardo Galeano i Helena Villagra a través de l'escriptor xinès **Jaime Valdivieso**. Ella era aleshores una compromesa professora d'història que, com a independent, acabaria encapçalant la candidatura del PSUC en les primeres eleccions municipals del 1979; ell, un

dels magistrats que durant el franquisme havien fundat l'organització clandestina Jueces por la Democracia i que uns quants anys més tard presidiria l'Audiència Provincial de Barcelona.

"Nosaltres en aquell moment desconeixíem la faceta intel·lectual de l'Eduardo", afirma Doñate. "Ens hi vam relacionar des d'un pla de franca amistat. La connexió va ser immediata i completa". I tan completa. A escassos mesos de l'arribada, aquell sopar a casa seva va segellar una amistat de ferro. Durant els anys següents, el matrimoni d'Arenys acompanyaria Galeano en els viatges a les seves estimades revolucions de Cuba i de Nicaragua i esdevindria el primer lector de les seves obres.

"Mira, mira aquesta dedicatòria", alerta Doñate: "A los mártires", diu la portada. És l'esborrany definitiu de '**Patatas arriba. La escuela del mundo al revés**' (1998), amb divertides instruccions de l'escriptor per a la seva correcció i lectura. La memòria és una festa, Antonio i Pilar s'aixequen contínuament, la casa és repleta de records: les roses negres que no va poder plantar a l'Uruguai, una foto amb el vell comunista salvadorenc **Miguel Mármol**, una safata de porquets de ceràmica (l'animal fetitxe de Galeano), una llibreta de la mida d'un didal, com les que duia sempre a sobre... Mentre mostren els records, es traça la figura d'un home immune a la vanitat, seductor i curiós, amb un sentit de l'humor a prova de reversos i un gran do de gents. Helena deia que el seu company, de professió, era "amiguero". "Es feia amic de tothom", confirma Pilar. "De Serrat i de Raimon, és clar, però també del taxista i del fuster del costat de casa". I de la "bruixa Rosario", com l'anomena ella, aquella sargidora que llegia les cartes i que en una ocasió va fer un conjur per espantar els mals de la casa de Pineda.

L'últim any a l'exili és, com diu ell, un any de merda. Galeano està en plena forma: ha acabat els dos primers volums de "**Memoria del fuego**" i és reclamat a mitjans i congressos d'arreu. Entre viatge i viatge, però, Helena perd un fill i ell és operat d'una hèrnia. Després, a l'octubre, ve l'infart i l'ingrés a Sant Pau. Malgrat que el convencen perquè guardi repòs, demana a Helena l'esborrany del tercer volum de "Memoria del fuego": el revers de 'Las venas...', la història del continent vista pel forat del pany, acaba amb la llegenda d'un segle que, de nou, bufa aires d'esperança.

Al febrer del 1985, amb el final de la dictadura a l'Uruguai, la família Galeano emprèn el retorn a casa. El Maresme s'acomiada amb una nevada inaudita.

L'amor: finestra sobre Helena

També ells havien tingut una connexió immediata. Eduardo i Helena s'havien conegut entre els fums d'un 'asado', quan la dictadura argentina engreixava la màquina de torturar i ell ja no dormia a casa per tal d'esquivar-la. "Una dona així hauria d'estar prohibida", diu que va pensar en encreuar-se les mirades. Advocada del nord argentí, també ella duia ferides d'amor i de guerra. Dos anys abans, mentre agafaven un taxi, havia presenciat com els sicaris de la Triple A (Aliança Anticomunista Argentina) assassinaven el seu marit aleshores, l'escriptor i diputat peronista **Rodolfo Ortega Peña**: Helena havia rebut la primera bala als llavis.

L'asado' a la finca del propietari de 'Crisis' donarà un tomb a la vida de Galeano. Segons explica el periodista i poeta **Roberto López Belloso** a 'Eduardo Galeano, un ilegal en el paraíso' (Siglo XXI, 2017), els dos fets simultanis i aparentment contradictoris que s'hi van desencadenar —l'amor i el desterrament— "donarien forma a l'estil, al to i a les idees que el caracteritzaran en els quaranta anys següents". A Catalunya, Galeano emprèn la tasca de la reconstrucció i ho fa al costat d'Helena. Ella, alegre i incansable somiadora, no solament li proporcionarà inspiració i material per escriure; també l'ajudarà a esbrallar els textos, frase a frase, paraula a paraula.

"Era la mà dreta i l'esquerra d'Eduardo, el cap i l'equilibri", afirma Pilar Royo mentre recorda la seva amiga. "Una dona de personalitat molt forta, que havia perdut moltíssims companys a

l'Argentina i que, tot i així, mantenia l'alegria de viure". "Eduardo no hauria estat Galeano sense Helena", continua Doñate. "Ell era el caçador d'històries, però la gran aportació eren les seves lectures i correccions".

Fa quatre dies que Helena Villagra ha estat a Arenys de Mar visitant els seus amics. És la primera vegada que surt de viatge des de la mort d'Eduardo.

La terrissa esclata (Montevideo, 2015)

"Yo suelo invocar una palabra, una palabra mágica, una palabra abrepuestas, que es, quizá, la más universal de todas. Es la palabra abracadabra, que en hebreo antiguo significa: Envía tu fuego hasta el final. A modo de homenaje a todos los fuegos caminantes, que van abriendo puertas por los caminos del mundo, la repito ahora: Caminantes de la justicia, portadores del fuego sagrado, ¡abracadabra, compañeros!"

Galeano recull el premi de periodisme esportiu Manuel Vázquez Montalbán de la mà d'Atur Mas / ELISENDA ROSANAS - ACN

1. Si l'exili és el laboratori, el desexili és la consagració. **'El libro de los abrazos'** (1989), **'Las palabras andantes'** (1993), **'Patas arriba. La escuela del mundo al revés'** (1998) i la resta d'articles i llibres que escriurà des de Montevideo confirmen el seu autor com una veu imprescindible en temps de turbulències. El mur ha caigut, la història —diuen— ha acabat. Què els queda a les esquerres? Amb un estil definitivament sòlid, Eduardo Galeano esdevé un crític implacable de la postmodernitat naixent. "No polemitza amb ella, la descriu", explica el periodista **Fabián Kovacic** a **'Galeano. La biografía'** (Ediciones B, 2016). "Galeano", continua Kovacic, "adopta

aleshores un to d'escriptura menys ideologitzat, posant l'èmfasi en la metàfora i en la construcció poètica més que a subratllar alineaments polítics”.

Tota l'obra de l'uruguaià impugna un sistema de poder que, en les seves pròpies paraules, “divorcia a la mano humana del fruto de su trabajo, obliga al perpetuo desencuentro de la palabra y el acto, vacía a la realidad de su memoria, y hace a cada persona competidora y enemiga de las demás”. L'emoció i el pensament, el sexe i l'amor, el passat i el present. El sistema els ha desunit. I “¿para qué escribe uno, si no es para juntar sus pedazos?”, es pregunta a 'El libro de los abrazos'. La pròpia escriptura de Galeano és una lluita contra les cotilles dels gèneres, una festa de la paraula on l'humor s'uneix amb l'assaig i l'estètica amb la rebel·lia. L'escriptor uneix sobre el paper els bocins perduts de terrissa. El seu és un relat universal de la resistència.

2. Per això el busquen ambientalistes, cooperants, polítics, mestres i escriptors. Tothom busca la benedicció de San Galeano de la Izquierda. També els nous governs de l'Amèrica Llatina. Amb la irrupció de l'Alianza Bolivariana para América (ALBA), a inicis dels 2000, Galeano passa a ser reivindicat com una veu que, a més de resistir, legitima una dècada de canvis. Ell se sent part del nou impuls liderat per **Hugo Chávez**, però manté una actitud crítica i independent. Una bona mostra del seu tarannà queda palesa en la seva relació amb Cuba i Nicaragua, les ninetes dels seus ulls durant els anys vuitanta.

Amb la primera les coses acaben bé. “Yo la siento mía”, diu. “Y al sentirla mía, porque al fin y al cabo yo soy hijo de ella, como todos los latinoamericanos de mi generación, tengo con ella una relación complicada, como tiene uno con su madre y con su padre.” Les complicacions s'aprofundeixen quan el 2003 critica l'afusellament dels tres segrestadors d'una embarcació amb trenta passatgers a bord, i no es resoldran fins que nou anys després sigui convidat a l'Havana per presentar '**Espejos**'. “El amigo de verdad es el que critica de frente y elogia por la espalda”, diu a l'acte de presentació. Galeano escull una citació del fundador d'aquell Frente Sandinista de Liberación (FSLN) que el 1979 havia encapçalat la revolució a Nicaragua i que en perdre les eleccions, onze anys després, caurà a les urpes de la corrupció i del desencís. Amic de l'exministre d'Interior **Tomás Borge**, Galeano criticarà aquells sandinistes que havien estat “capaces de perder la vida en la guerra y que ahora, en la paz, no han sido capaces de perder las cosas”. No tornarà mai més a Nicaragua. No se sentirà preparat.

3. L'esperança en l'ésser humà, però, no la perd mai. Per això, quan el 24 de maig de 2011, en ple 15-M, rep a Barcelona el **premi Manuel Vázquez Montalbán**, aprofita l'ocasió per visitar els acampats de la plaça de Catalunya. Aquella nit, [la càmera que el grava](#) li dispara una sola pregunta. La resposta dura onze minuts: “Aquí reencuentro la misma energía de dignidad y el mismo entusiasmo que en Sol. Entusiasmo es una vitamina E que viene de una palabrita griega que se las trae y que significa 'tener los dioses adentro'. Estoy muy contento de estar aquí porque esto es el testimonio de que vivir está mucho más allá de las pequeñeces de la realidad política y de la realidad personal también”.

Galeano a la 2a Bienal del llibre i la literatura de Brazil, un any abans de morir / AGÊNCIA BRAZIL

Aquell 2011 fa quatre anys que Galeano lluita contra el càncer.

4. Del 10 de març al 2 juny de 2007, Eduardo Galeano i Helena Villagra s'instal·len a l'àtic d'Antonio Doñate i Pilar Royo, a Arenys de Mar. El ritual és sagrat: cada vegada que torna de les sessions de quimioteràpia, ell i Antonio xarrupen una copa de whisky. Mentrestant, escriu 'Espejos' a la taula de fuster del seu amic.

Al portal de l'edifici encara es conserva la bústia on Galeano rebia correspondència. De la boca metàl·lica treu el cap una carta.

5. “«¿Y cómo voy a estar, con esta Hiroshima que me metieron en el cuerpo?», deia. Estava cabrejat, van ser uns mesos molt durs”. L'uròleg uruguaià **José María Garat** coneixia Eduardo Galeano dels temps previs a l'exili. Ell havia marxat a Catalunya dos anys abans que el seu amic gràcies a una beca de la Fundació Puigvert. En arribar-hi l'escriptor, es van trobar al menjador de la Fundació: “Estava preocupat, però tots dos pensàvem que la dictadura duraria poc...”.

Des de Castelldefels, a l'altra banda del telèfon, Garat recorda els passejos pels jardins de l'Hospital de Sant Pau, on Galeano es recuperava de l'infart (“Parlàvem de tot, d'una biografia de **Louis Armstrong** que estava llegint, de cine, d'amor...” i aquell “pantagruèlic” sopar de comiat en un bar de l'Eixample barceloní (“Li agradava la festa i era un extraordinari gourmet. Coneixia la varietat de pasta utilitzada en cada restaurant”, riu). De nou, surt a relluir l'Eduardo Galeano a peu de carrer, aquell que durant cada Mundial de futbol penjava un cartell a la porta de casa avisant: “Cerrado por fútbol”. Com Royo i Doñate, Garat interromp la conversa per acostar-se a la biblioteca. Ara busca un exemplar de '**Su majestad el fútbol**' (1968), obra de la qual el seu autor no tenia cap còpia. Mai no va poder donar-li la seva.

“Parlo de tot això amb molta emoció perquè era una persona... solidària, d’una generositat immensa”, diu Garat.

6. La revista la fa un col·lectiu de joves des de i per a les ‘villas miseria’ de l’Argentina. **‘La Garganta Poderosa’**, es diu la revista, i ha aguantat quatre anys de vida compromesa venent entre 20.000 i 50.000 exemplars. A la redacció, situada a casa d’un dels seus membres a la Villa Zavaleta, a Buenos Aires, hi ha retrats de cinc argentins i d’un uruguaià: el periodista **Rodolfo Walsh**, el poeta **Roberto Santoro** (tots dos, desapareguts per la dictadura), el mossèn **Carlos Mugica** (assassinat per la Triple A), Julio Cortázar, el Che Guevara... i Eduardo Galeano. “Somos lo que hacemos para cambiar lo que somos”, diu una de les parets.

Després de molt perseguir-lo, l’uruguaià els concedeix una entrevista al juliol del 2012; però l’alegria es desborda quan accepta prologar el llibre que, tres anys més tard, editarà la revista. Ells no ho saben aleshores, però aquella serà una de les darreres coses que escrigui, ja molt malalt, a la seva casa de Montevideo. El pròleg l’escriu a mà el 20 de març de 2015, probablement sota l’atenta mirada del seu estimat gos de fonètica catalana Maco.

Diu així:

“Queridos amigos: mil gracias por el convite. Como soy de pocas palabras, para mí alcanza con dejarles una frase que simplemente diga: Que sigan siendo poderosas las palabras nacidas en los casi invisibles poderosos corredores de las ciudades, y que así siga siendo!”. Les paraules, la signatura, la data i el nom dibuixen el perfil de l’Amèrica del Sud.

7. Tres setmanes després, el 13 d’abril, Eduardo Galeano fa esclatar la seva terrissa contra el terra d’un hospital. Qui en recollirà els bocins?